Budování turistického značení v ukrajinských Karpatech

Historie značení v ukrajinských Karpatech

Aleš Kučera

Počátky turistických aktivit na území Východních Karpat, na dnešní území ukrajinských Karpat v Ivano-Frankovské oblasti, přineslo na konci 19. století Polské tatranské sdružení – PTT „Polskie Towarzystwo Tatrzańskie“ (obdoba našeho tehdejšího KČST) prostřednictvím své východokarpatské pobočky. První horský útulek pro turisty vybudovala v roce 1878 „Černohorská pobočka PTT“ na polonině Gadžina v Černohoře, v roce 1879 a 1882 následovaly dvě „schroniska“ na Zarošlaku, první turistická trasa v historii polského turismu byla vyznačena v roce 1880 péči Černohorské pobočky PTT na „schronisko“ na Gadžině a o 4 roky později 56 směrovek na trase od Krasného Luhu přes Hoverlu až na Pop Ivana a do Šibeneho. V roce 1900 byly vyznačeny trasy z Vorochty a z Jaremči na okolní vrcholy.

Na Podkarpatské Rusi vznikala síť turistických chat a útulen Klubu Československých turistů. Na polonině Boržava se nacházela chata KČST v nadmořské výšce 1139 m pod vrcholem Plaj, dokončená v roce 1927.
Sbírka Rafal Barski

Bouřlivý rozvoj aktivní horské turistiky přišel mezi 1. a 2. světovou válkou – na polské straně Východních Karpat byla vyznačeno na 1 909 km turistických tras (na všech polských horách bylo v té době 2 291 km značených tras). V letech 1925 až 1935 byl vyznačen výhodní úsek Hlavní karpatské trasy. V roce 1938 dosáhla jejich délka 1 690 km (v oblasti Lvovského oddílu PTT okolo 600 km, Stanislawské oblasti na 900 km a Kolomyjské pobočce 190 km stezek). Na jižních svazích Východních Karpat, spadajících na území tehdejší československé Podkarpatské Rusi, se nacházelo v obvodě Podkarpatoruské župy KČST 1 343 km tras – z toho jubilejní karpatská stezka měřila 343 km a cca 1 000 km připadalo na 22 značených odboček. Nebývalý rozmach zažily i horské chaty a útulny – „schroniska“. Na polské straně východních Karpat se v pásu východně od Vyškovského (Toruňského) průsmyku nacházelo 34 objektů, na horách Podkarpatské Rusi to bylo 17 turistických chat a útulen, 61 nocleháren ve městech (obvykle v sokolovnách a školách), existovalo i několik horských hotelů. Bohužel většina horských turistických objektů byla dokončena těsně před válkou – na polské straně jich bylo v tom roce již 42, avšak válečná vřava vedla i zde k jejich zániku. Do současných dnů v podstatě nepřežila žádná, „turbázy“ sovětského typu vznikaly v 70. letech jako rekreační objekty pro masovou turistiku a neměly nic společného s předválečnou tradicí.

Značení v okolí Usť Čorné

V průběhu srpna a září 2007 proběhly z iniciativy portálu www.karpaty.net a náčelníka horské záchranné služby v Usť Čorné první turnusy dobrovolnického značení turistických tras v okolí Usť Čorné http://www.karpaty,net/znackari/etapa1.htm, o kterých jsme informovali na stránkách zmíněného portálu. Vzhledem k tomu, že projekt značení v okolí Usť Čorné vzbudil velký zájem a uznání i u dobrovolných aktivistů na Ukrajině a v Polsku, kteří pomáhají při budování turistických tras v Ivano-Frankovské oblasti, především však podporu ukrajinské horské záchranné služby v Zakarpatské oblasti, vznikla i nutnost aktivní spolupráce a koordinace mezi jednotlivými skupinami zabývajícími

Jednou z největších a nejvýše položených chat v Horhanech, ve výšce 1 420 metrů, byla horská chata PTT pod Sivuljou nad poloninou Ruščina. Bohužel tato chata byla dokončena po dvou letech stavby těsně před válkou v roce 1938 a mnoho turistů ji nevyužilo. Sbírka Vasyl Hutyrjak

se turistickým značením v ukrajinských Karpatech. Ať již dobrovolnými či profesionálními – v tomto případě mezi Čechy, Poláky a především Ukrajinci.

Rozsahem „českého“ projektu značení v okolí Usť Čorné http://www.karpaty.net/znackari/znackari.htm, který velmi aktivně zastřešila horská záchranná služba Zakarpatské oblasti Ukrajiny v Ťačevském rajoně, se turistické trasy vycházející z Usť Čorné

Instalace směrovek v Usť Čorné v srpnu 2007.
Foto Aleš Kučera

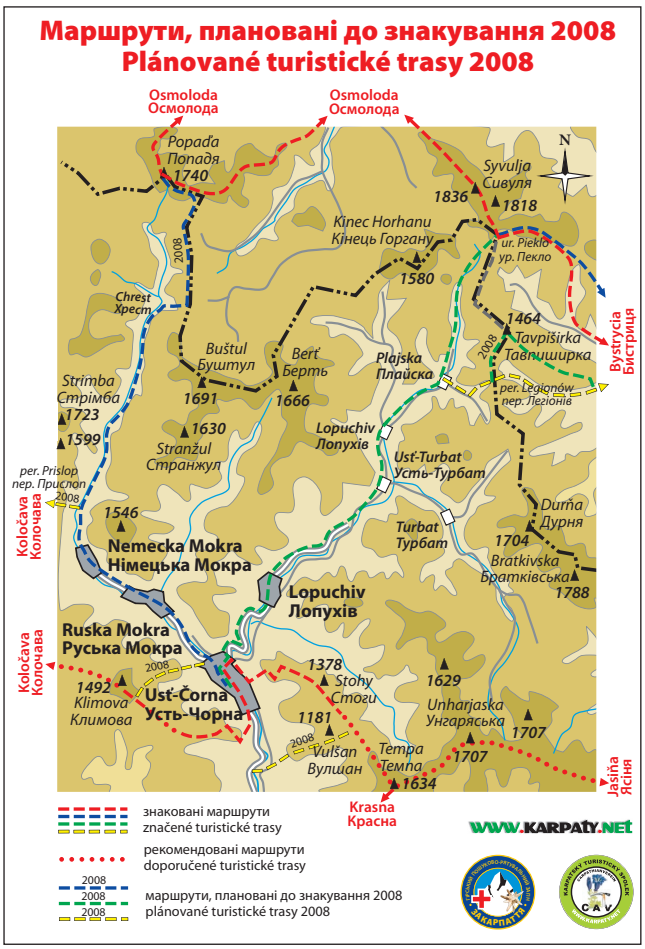

logicky napojily na hřebenech Karpat (dřívější hranici mezi Československem a Polskem) na značení vycházející z Ivano-Frankovské oblasti (mapu najdete na http://stezhky.org.ua) a vytváří tak projekt převyšující rámec Zakarpatské oblasti, resp. okolních usťčorňaských dolin. Vzniká tak ucelený systém turistických tras v jednom z orientačně nejnáročnějších pohoří ukrajinských Karpat, ale i nejkrásnějším horstvu Evropy, kterými jsou právě opomíjené Horhany.

Pilotní projekt časopisu Treking a internetového portálu www.karpaty.net turistického značení v okolí Usť Čorné se tak logicky navázal, s dosažením hraničních vrcholů na Popadi a Syvulji, na rozpracovaný a rozsáhlejší systém značení na severních svazích ukrajinských Karpat. S radostí jsme provedli koordinaci s plány a vznikajícími stezkami na Ivano-Frankovské straně. Toto je jeden ze zářných příkladů horské kolegiality a nepsané filozofie „Karpat bez hranic". Díky jednotnému systému značení vycházejícího, resp. používající principu a metodiky turistického značení ve střední Evropě – KČT a PTTK, který jsme od počátku „naší iniciativy" akceptovali, vznikl kompatibilní systém a nebylo složité se následně shodnout s polskými kolegy na dalším jednotném postupu. Drobné odchylky např. v normativech značení - polská pásová značka má rozměr 10×15 cm, česká 10×10 cm – nejsou překážkou pro vznik uceleného systému značení.

Koordinace značení

Právě kvůli koordinaci v plánování dalších tras se iniciátoři značení z různých skupin sešli 8. a 9. 12. na Čierném Balogu na středním Slovensku. Zprostředkovatelem kontaktů a dá se říci i mostem mezi Ivano-Frankovskými kolegy a „usťčorňaskou iniciativou" byli naši přátelé z Polska – především Krzysztof Plamowski (aktivně působící v ukrajinsko-polských turistických nadacích „Zielony rower" a „Polska pomoc"). Za kolegy z Ukrajiny na Balog přijali pozvání dobrovolný člen z horské služby v Usť Čorné, zástupci turistických iniciativ Iršavského a Mižhirjanského rajonu, ale především vrchní značkař a tvůrce turistického značení v Ivano-Frankovské oblasti Vasyl Hutyrjak – ten zastupuje občanské sdružení Ivano-Frankovské regionální nadace „Karpacke stěžki" (karpatské stezky http://stezhky.org.ua).

Na setkání v Balogu se řešila otázka „nelogičností" ve značení, vniklých při nekoordinovaném postupu na začátku našeho značení. Jednalo se především o nesystémové provázání (nebo spíše setkání) dvou zelených značek pod Syvuljou v místě zvaném Urva Pjoklo – jedna trasa „usťčorňanská" vychází z doliny Plajská a druhá „polská" přichází zcela opačným směrem od osady Maksimec. Výsledkem konzultace, s ohledem na velký rozsah vyznačení v dolině Plajské, bude trasa v Ivano-Frankovské oblasti převedena do modré barvy (zde se plánuje značení až na příští rok). Upřesnilo se také setkání modré značky vedoucí z Usť Čorné dolinou Mokranky pod Popaďou s červenou značkou z Osmolody. Stále se však metodicky řeší nelogické setkání „tří žlutých" na perevalu Legionerov s nutností jeden z těchto krátkých – spojovacích úseků přeznačit na jinou barvu – nejpravděpodobněji dojde k přeznačení krátkého, 4,5 km úseku s 15 pásovými značkami, od odbočky v dolině Plajská na sedlo Legionářů na značku modrou. I takovéto problémy přináší téměř „pionýrské" budování turistických tras v místech, kde přes šest desítek let turistické značky nebyly, a připomíná možná doby počátků turistiky v našich zemích před sto lety. Nemluvě o tom, že s plány vzniká i nutnost čistění a prořezávání tras – což je úkol na další dobrovolné „tábory"...

Poznámka: V tomto roce vznikla i snaha o budování turistických tras v okolí Koločavy, zde se však nepodařilo získat jednznačnou podporu regionálních „autorit" (jakou je například v Usť Čorné tamní náčelník horské služby Jurij Petrovič Kostjak). Byly sice vyznačeny dvě stezky směřující na poloninu Krásna, avšak tato fáze byla dočasně pozastavena s tím, že je nutné dosáhnout konsenzu se Správou NP Siněvir, místní samosprávou a značkaři z Mežhorje, kteří by měli převzít iniciativu při značení v tomto regionu během příštího roku 2008. Internetový portál Karpaty.net by tak byl „pouze" nápomocen při budování turistického značení v tomto regionu, nikoliv jeho iniciátor a organizátor, a snažil se značky provázat s „usťčorňaským" systémem turistických tras.

ZNAČKAŘSKÉ INICIATIVY PŮSOBÍCÍ V UKRAJINSKÝCH KARTPATECH

Karpatské stezky

„Карпатські стежки" (Karpatské stezky, http://stezhky.org.ua) toto sdružení vzniklo v roce 2001 s cílem rozvoje (a obnovy) aktivní turistiky ve východních Karpatech. Tato „Ivano-Frankovská regionální nadace" se zaměřila především na vybudování (nikoli pouze vyznačení, neboť v opuštěných Horhanech je potřeba mnohdy turistické chodníky prořezat a zprůchodnit) turistických tras. Prvními trasami byly v roce 2002 značky v okolí Toruňského průsmyku, v okolí Osmolody na vrcholy Grofa a Moloda které bylo potřeba nejprve prořezat. V roce 2005 si problematiku značení vzala pod svůj patronát oblastní administrativa, následně bylo doposud vyznačeno na 90 km stezek hlavní „východokarpatské trasy" vedoucí napříč ukrajinskými Karpaty, 202 km značených

Značení nadace Karpatské stezky v Ivano-Frankovské oblasti, v dolině Lomnica.

Foto Vasyl Hutyrjak

tras místního významu a 33 km cyklistických tras. Instalováno bylo 62 směrovek (v ukrajinsko-anglickém provedení), 17 tabulí se schématickým zákresem tras a na tři desítky informačních tabulí. Díky pomocí stovek dobrovolníků byla v roce 2002 obnovena turistiká útulna na polonině Plisce v nadmořské výšce 1451 m (48.61049 N 23.93177 E) pod majestátným vrcholem Grofa (na nástupní trase z Osmolody), její dokončení je plánováno na rok 2008. S přispěním polského fondu „Polska pomoc“(http://www.ukraina.gory.info/), zřízeného polským Ministerstvem zahraničních věcí a odborně vedeného COTG PTTK v Krakově, byly v roce 2006 vydány podrobné turistické mapy 1:50 tis. Horhany, Východní Beskydy, průvodce „Hory Huculštiny“ a vytvořen projekt s místními ukrajinskými samosprávami na téma „koncepce rozvoje horské turistiky“ ve Východních Karpatech.

Vedle těchto značkařských aktivit se iniciativa přesouvá i k dalším aktivitám, např. ke sběru odpadu na tábořištích v horách, obnovy přístřešků a studánek, v Ivano-Frankovské oblasti i instalace informačních panelů ap. Zajímavou iniciativou je další projekt „Zelené stezky Prikarpatia“, kde se plánuje obnova pěti původních turistických útulen („schronisk“) podle dobových plánů.

Lvovský systém značení

Tato iniciativa vznikla v roce 2000 mezi členy Klubu cyklistů a přátel přírody „Ruch“ a mládežnické organizace „Karpatská stezka“ (Карпатський Шлях) ve Lvově. Původním cílem bylo vybudování funkčního turistického značení, za vzor si vzali tzv. švýcarský“ nebo „rakouský“ systém jedné barvy, jehož jednotlivé trasy jsou odlišeny v terénu číslicemi. V tomto případě byly zvoleny pro turistiku značky žluté, pro cyklotrasy značky zelené, pro koňské trasy černé značení a pro lyžařské trasy červená barva. Tato koncepce však předpokládala centrální „plánování“ tras a přiřazování čísel „shora“ z nějakého úřadu. Iniciátorům tohoto systému se však nepodařilo najít centrálního koordinátora, kterému by tato problematika příslušela. Jakékoli představy, že se toho ujme „nějaké“ ministerstvo ztroskotaly a trasy a číselné označení vznikaly zcela spontánně bez jakékoli logiky. Tím, že se ani nepodařilo iniciátorům tohoto systému zanést tuto metodiku jako závaznou v rámci státní normy pro Ukrajinu, od roku 2002 se dále nové kroky ke kodifikaci nepodnikají a v současné době existují ostrůvky označené podle této metodiky ve Lvovské oblasti a jedna trasa iniciativy Forza v okolí Rachova (viz. dále).

Systém Lvovského značení ve Voloveckém regionu.
Foto Vasyl Hutyrjak

Vasyl Hutyrjak s kolegou při značení trasy na Popaďu z Osmolody.
Sbírka Vasyl Hutyrjak

Nově budovaná turistické útulna na polonině Plisce pod Grofou.
Foto Vasyl Hutyrjak

Švýcarsko-ukrajinská Forza

Téměř obdobným systémem je způsob značení švýcarsko-ukrajinskou nadací Forza (www.forza.org.ua), celý projekt byl nazván „Švýcarsko-ukrajinský projekt rozvoje lesního hospodářství Zakarpatska“. Forza vstoupila na Ukrajinu do Zakarpatské oblasti s cílem vyznačení tras pro ekoturistiku a agroturistiku. Bohužel z neznalosti, že existují jiné systémy než Lvovský použili (ve svých projektech zpracovávaných v letech 2003 až 2005 ve Švýcarsku) výše uvedený „švýcarský“ systém. Z „transkarpatské turistické trasy“ (Закарпатський Туристичний Шлях) vedoucí napříč Zakarpatskou oblastí v délce 380 km od Velkého Berezného přes Užok (polonina Runa), Volovec (polonina Boržava), Mižhirja (polonina Krásná), Usť Čorná (Svidovec), Kvasy (Černohora a Marmarošský Pop Ivan) a Rachov bylo vyznačeno několik izolovaných úseků. V roce 2004 až 2006 byla vyznačena „Zakarpatská turistická trasa“ (Закарпатський Туристичний Шлях – ЗТШ) v úseku Drahobrat – Bliznica – Kvasy – Pietroš – Hoverla – Stoh – Pop Ivan Marm. – Kostilivka – Rachov (cca 80 km) – v roce 2007 bylo označeno 22 km na východ od obce Čierna Tisa a plánovaný je ještě úsek Užok – per. Ruskij puť – Pikuj – per. Menčul – Volovec – Velikij Vrch (cca 100 km), z čehož byly v roce 2007 realizovány pouze trasy v okolí obce Nižnyj Bystryj a výstup na poloninu Kuk (cca 46 km). Poslední uvedená trasa je realizována s organizacemi „Turevroazia“ z Užhorodu a „Šipot“ z Volovce. V Rachově bylo postaveno informační centrum (http://www.rakhiv-tour.info). Přestože se plánovala činnost až do roku 2010, v tuto chvíli po vyčerpání přidělených prostředků další značení ani dokončování projektu nepokračuje.

Usťčorňanský systém značení

Iniciátory aktivity obnovy turistických tras v okolí Usť Čorné jsou čeští turisté, kteří se do oblasti Usť Čorné vracejí již od roku 1992 – patří mezi ně aktivní turisté kteří mají v Usť Čorné mnoho dobrých přátel. K nim patří především náčelník horské záchranné služby Ťačevského rajonu v Usť Čorné Jurij Kostjak a bývalý náčelník lesní dráhy Jarema Timkiv. Spolu s kamarády ze strany zelených Ukrajiny – dobrovolnými členy místní horské záchranné služby a zástupci regionální samosprávy v Usť Čorné, a s ukrajinskými přáteli z Iršavy a Berehova existuje podpora i na regionální úrovni v Ťačevském rajoně. Celé toto neformální sdružení (nazývající se recesisticky Balkánská unie – BU) je soustředěné okolo informačního portálu karpaty.net a Karpatského turistického spolku CAV.

Projekt značených turistických tras v okolí Usť Čorné a instalace informačních panelů v ukrajinštině a češtině o turistických možnostech a zázemí v Usť Čorné, jakož i historii lesní železnice, byl projednán v Usť Čorné v listopadu 2006 a v květnu 2007 předložen prostřednictvím náčelníka horské záchranné služby v Usť Čorné veliteli v Zakarpatské

oblasti v Užhorodě, následující měsíc byl materiál schválen. Realizace pilotního projektu značení pod záštitou horské záchranné služby Zakarpatské oblasti proběhl v srpnu a září 2007. Celkově bylo dobrovolníky vyznačeno na 82 kilometrů turistických tras (modrá trasa na Popaďu, zelená na Syvulju, červená na poloninu Krásná a červená jako nástup na Svidovec). Filozofií projektu bylo vyznačení nástupních tras na hřebenové přechody (usnadnit především orientaci v obcích mezi zástavbou a nesměrovat turisty na schůdnou nástupní trasu či cestu a pomoci v orientaci v lese, kde množství odboček komplikuje přehlednost) a na orientačních schématech doporučit vhodné trasy k přechodu hor (v hřebenových partiích neznačené!) s vyznačením vzdálenosti na směrových tabulích v jazyce ukrajinském (s názvy shodnými s turistickými mapami vydávanými v posledních letech na Ukrajině).

Na základě vyhodnocení horskou záchrannou službou Zakarpatské oblasti byl přijat tento pilotní projekt jako nejzdařilejší a nepropracovanější ze systémů v Zakarpatské oblasti, především i s ohledem na spolupráci a návaznost na značení v Ivano-Frankovské oblasti, a byl doporučen k přijetí jako závazného způsobu turistického značení pro ukrajinské Karpaty. Důležitým faktem je, že na Ukrajině spadá horská záchranná služba pod Ministerstvo pro mimořádné události (MNS) s velkým respektem a pravomocemi.

Důležité je uvést, že veškeré prostředky na značení v okolí Usť Čorné, přibližně 35 tis. Kč na nákup materiálu a benzínu, plynou ze soukromých darů jedinců a sponzorů (za což jim náleží velké poděkování a úcta), práci vykonali dobrovolníci z Čech, Polska a Ukrajiny bez nároku na jakoukoli úhradu nákladů ve svém volnu. Bohužel se nepodařilo získat podporu (byť formou zastřešení) od Karpatské nadace na Slovensku „Carpathian Foundation“, která k aktivitám v tomto regionu má nejblíže, neboť na takovýto konkrétní projekt nebyla z jejich strany vypsána v loňském roce výzva a projekt nezapadá do grantových schématů. Celý projekt v konečné fázi zastřešil „Karpatský turistický spolek – CAV“ při www.karpaty.net, kde také zřídil konto pro případnou sbírku finančních prostředků. Přestože náklady za rok 2007 jsou formou darů uhrazeny pouze z poloviny, připravuje se již nyní značení na rok 2008. Nemluvě o tom, že nikdo z organizátorů značení v terénu nemá čas na sepisování projektů dalším fondům, na jejich zdlouhavé oslovování a zabývat se časově nákladnou administrativou. Přislíbeny jsou díky ukrajinským kolegům prostředky z odboru turistiky Ťjačevského rajonu.

Zamyšlení závěrem

V reakcích se však ozývají i hlasy, proč nenecháme „ukrajinské Karpaty“ divoké, netknuté... Ano, je pravda, že opuštěnost ukrajinských Karpat i nás v 90. letech lákala, ale současný nekontrolovaný „útok“ lidí ze „západní“ Evropy na tyto zapomenuté kouty vyžaduje „modernizovat“ i ukrajinský pohled na aktivní turistiku a ovlivňovat její vývoj (přičemž mnoho „našich“ začalo na turistice v Zakarpatské Ukrajině pouze vydělávat pro sebe, ale nic nepřinášet do horských oblastí, kde místní obyvatelé po povodních na konci 90. let bojovali se zásadními problémy obživy, kdežto „české“ zájezdy si užívaly „olbrachtovské nostalgie“ s nadšením, jak je vše „neskutečně“ levné...). V posledních letech bezohledná „turistika“ motocyklistů a off-roadistů, téměř masové přechody polonin a táboření „celých zájezdů“ na divoko, bez jakýchkoli pravidel a respektu k přírodě, neřešený systém odpadkového „hospodářství“ na hřebenech stále více vyžadovalo od místních držet krok „s novými trendy“, které do ukrajinských Karpat přinesli právě Češi a Poláci. Naši přátelé z Ukrajiny se na nás začali stále více obracet s žádostmi o osvětu a pomoc při vytváření pravidel (než je někde vytvoří někdo z tepla nějaké kanceláře bez znalosti věci).

Samozřejmě že takováto pravidla budou našim turistům, a především dnes již pamětníkům divokých ukrajinských hor 90. let, připadat omezující. Ale stále větší příliv „turistů“ omezuje stále více především místní obyvatele a je třeba alespoň základní pravidla nastavit, případně pomoci vytvořit i fungující turistickou infrastrukturu jako je ubytování, stravování a další služby, které přispějí k rozvoji těchto zapadlých koutů Karpat (a na tom aby takovýto systém fungoval, se musí podílet především aktivní turisté a členové horské služby, kteří konkrétně problematiku oblasti a okolní hory znají, nikoli úředníci kdesi v Kijevě nebo nějaký grantový projekt z EU).

Zatím nad rámec možností členů horské záchranné služby na Ukrajině, ale i aktivistů pohybujících se v Karpatech tak říkajíc „po svých“, jsou stále se rozšiřující a nekontrolovatelné přejezdy off-roadů, motorek a jiných terénních strojů v nejvyšších partiích ukrajinských Karpat. Bohužel se jedná obvykle o polské a české účastníky! Jen pro zajímavost, přes Usť Čornou – přes poloninu Krásná a dále přes Svidovec v roce 2007 za dva letní měsíce přejelo minimálně 78 terénních motocyklů a 46 off-roadů. Ale toto je problém daleko složitější... (viz http://www.karpaty.net/archiv/motorkari.htm)

Náčelník horské služby v Usť Čorné Jurij Kostjak při plánování značení na polonině Ruščina. *Foto Jiří Konečný*

Skupina dobrovolných značkařů při značení trasy z Usť Čorné na poloninu Krásná v srpnu 2007.

Článek byl zpracován s pomocí podkladů přátel: Jurije Kosťaka, Vasyla Hutyrjaka, Petra Štěpánka, Natalije Vološiny, a Denise Dobry. Za spoluorganizátory značení v okolí Usť Čorné, za Otu Brandose a Igora Hořeního, tímto i děkuji všem dobrovolníkům z Čech, Ukrajiny a Polska, kteří se značkování v roce 2007 zúčastnili, ukrajinským, polským „značkařům“ a Karlu Markvartovi z KČT za odbornou pomoc, konzultace a podporu. Především však velkorysým dárcům, které v tomto zkomercializovaném světě zajímá náš projekt a přispěli na naše konto CAV.

Pokud vás náš projekt oslovil a i vám je líto, že finance z nadnárodních grantů k takovýmto aktivitám nedorazí, přestože takovéto projekty mají smysl – o čemž jsme přesvědčeni, můžete nám zaslat i pár korun na konto Karpatského turistického spolku – CAV na obnovu turistického značení v oblasti Usť Čorné a Koločavy, která bude pokračovat i v příštím roce. Číslo účtu CAV: 166 274 6359/0800, IBAN: CZ50 0800 0000 0016 6274 6359, název účtu – Karpatský turistický spolek, Česká spořitelna, Ostrava. Ve zprávě pro příjemce, prosím, uveďte „znaceni 2008“ a „jméno dárce“ (příp. mailem zašlete i kontakt a spojení).